

Aljaž Kovač

Ifigenija Simonović: *Konci in kraji*.

Spremna beseda: Manca Košir. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2009.

Esejistično pisanje Ifigenije Simonović odpira številne zanimive teme, o katerih se zdi vredno razpravljati, saj se ne nanašajo samo na njeno poetiko in esejsko kategorijo v tem času in prostoru, ampak tudi na termin “ženska pisava”, ki je povzročil poplavo zmede in eksploatacij. Vsekakor je to pisanje, ki se ga zaradi svojega notranjega ustroja zdi nujno lotiti sistematično in odločno. Vsakršna drugačna obravnava zaide v “poezijo o poeziji” in povzroči še več zmede. Predvsem pa se mi zdi pomembno to, da Ifigenija Simonović po Rožančevi nagradi postane deležna resnejše znanstvene obravnave, ki se ji njeno pisanje sicer izmika.

Da gre za vajeno esejsko pero, ni presenečenje. Ifigenija Simonović je že leta 2005 navdušila z eseji o gledališču *Navzven – navznoter*, ki so seveda v slogu njene intermedialnosti prinesli tudi poglede na književnost in likovno umetnost. Enako velja za to zbirko esejev, ki jih glede na prevladujočo temo v grobem lahko razdelimo v naslednje skupine: “eseje o umetnosti”, “eseje o družbeni in politični problematiki”, “potopisne eseje” in “eseje o intimnih premišljevanjih”; seveda je vsaj zadnja kategorija absurdno neznanstvena, kar pa že dokazuje, da *Konci in kraji* niso sestavljeni samo iz esejev, tudi če poskušamo ta sicer zelo nezamejen in kot ocean širok pojem še tako raztegniti. Nekateri zapisi so čisto preprosti dnevniški zapiski, kratke refleksije, žalostinke; s tem jim ne očitamo pomanjkanja kvalitete, samo ugotavljamo njihovo zvrstnost. Naravi teh zapisov je ustrezen tudi slog, ki je asociativen, prepušča se toku zavesti in miselnim ekscesom. Slog preostalih, recimo jim “pravih esejev”, je prav tako asociativen, a ker se drži rdeče niti, rahlo bolj ukročen in miren. Po svoji ritmični, fonemski in pomenski strukturi spominja na prvine moderne lirike. Simonovićeva je seveda pesnica (dobra pesnica, mimogrede), kar je njen močan adut, a tudi Ahilova tetiva: če se strinjamo z Gorazdom Kocijančičem, nominirancem za zbirko *Razbitje: sedem*

radikalnih esejev, ki meni, da je poezija “radikalno pričevanje o eni poti”, filozofija “mišljenje, ki se izpraznjuje ob svoji poti in se mora odpirati za druge poti”, esejistika pa tisti hibrid, ki povezuje oba pristopa, lahko ob branju *Koncev in krajev* zelo hitro ugotovimo, da Simonovićevo rado zanese preveč na prvo stran, v sfero tega “radikalnega pričevanja o eni poti”. Logično, da sta zato zanjo tipični dnevniška oblika in že omenjeni slog, o katerem lahko dodamo še to, da je stvaren in preprost, primarno divji, bi lahko rekli. Pod tezo Rožančeve žirije, da ta slog “prežarja iskrenost” in “presega umetnost pisave”, se lahko samo dvakrat podpišem, ob tem pa dodam, da je prav občudujoče neambiciozen in nepretenciozen ter da je vrhunec Simonovičine esejistike.

Zdaj se posvetimo še drugim fasetam tega pisanja, ki niso zanemarljive vrednosti, a bi slečene sloga težko preživele zimo. Simonovičina argumentacija zna na nekaterih mestih ostati kritično nedorečena, kar je najbrž posledica dejstva, da so *Konci in kraji* zbirka esejev, dejansko nabranih z raznih koncev in krajev: iz *Nove revije*, *Ampaka* in *Poslovne asistence*, v katerih so mesečno izhajali več let. Ker so zaradi pisateljičinega statusa izseljenke, opazovalke britanske družbe in razvoja nekaterih kapitalističnih modelov, ki so v devetdesetih letih k nam šele dobro pokukali, odigrali tudi vlogo nekakšnega kuriozuma ali informacijskega vira, tehtnejše misli takrat niti niso zahtevali. Zbirka je seveda nekaj drugega, zato bi avtoričini razmisleki o vojni, thatcherjanski politiki in kazino kapitalizmu zahtevali ostrejšo misel; tudi če bi se z njimi v vsem kategorično strinjal (se ne), bi rekel, da dober esej prepriča neverujočega, ne pa utrdi vernika. Poleg tega je Simonovičeva ponekod preprosto naivno-ogorčena: o diktatorstvu Sadama Huseina govori, kakor da ne bi vedela, da je to diktatorstvo omogočila zahodna tehnika. Revijalni izvor je te eseje oropal tudi njihove aktualnosti. Zapisi o irskem referendumu o splavu iz leta 2002, o začetku iraške invazije, o padcu Miloševićevega režima – zakaj bi ti zdaj zanimali poučenega bralca?

Po eni strani je avtorica s temi eseji zelo minljiva, z eseji, ki se ukvarjajo z umetnostnimi vprašanji, pa ostaja večna: je pač velika poznavalka vseh umetnostnih zvrsti. Najmočnejše so njene likovne interpretacije: njeno razumevanje slike je tipično esejistično, sinteza domišljajske indukcije in dedukcije umetnostnozgodovinskih dejstev – poglejte samo, kako v eseju *Norveška* razlaga Munchov ekspresionizem. Ob tem se spomnim na zgodnjega Zorana Mušića, popoln antipod Ifigeniji Simonović: Mušić kot čisti artist, ki v paradah ob španski vstaji rudarjev vidi samo blišč in čudovito pisanost, Simonovičeva kot izjemno angažirana pisateljica, ki se ob najmanjših detajlih krivične urejenosti sveta ne ustraši glasne polemike.

To je lahko velika prednost esejističnega pisanja, in ker Simonovićeve ne zanese v moraliziranje, jo tudi popolnoma izkoristi. In kot Mušić pozneje naslika svoj znameniti cikel *Nismo poslednji*, kjer človeška trupla oropa vsakršne individualnosti, tako Simonovićeve v diaboličnem nasprotju vedno išče posamezno v splošnem, izlušči eksistenco individuuma. Njune barve pa so podobne: sive, melanholične, čez svet je legla neka koprena. Še nekaj ju družijo: paradoksalnost (Mušić z občasnim levičarskim besednjakom svojih člankov in Simonovićeve z zagovorom iraške invazije) ter zaznamovanost s smrtjo. *Konci in kraji* so knjiga, prežeta s smrtnostjo: umiranje moža Veseljka, izseljenkino umiranje na obroke, staranje – na drugem bregu pa vitalizem Vitomila Zupana. Na sredi, vrh te trojice: Alma Karlin (trije citati, ki knjigo pospremijo na pot, se nanašajo na Veseljka, Karlinovo in Zupana). Ta trikotnik je za te eseje konstitutiven, saj pojasnjuje ne le pomemben mik pisanja Ifigenije Simonović, ampak tudi njeno osnovno motiviko, prizmo in, *last but not least*, mačehovsko-banalni marketing, kakršnega je deležna.

V eseju *Iztekajočnosti* Simonovićeve zapiše: “Prilepila sem se na Veseljka, šla sva v London. On je hotel iti v Anglijo, prav na BBC, in uspelo mu je. Delal je, moj Zamor’c, delal, do smrti, nič drugega, ah. Jaz pa sem hotela biti z njim, prav do konca – pa mi ni uspelo. Niti sproti.” Motiv lepe Vide prežema to esejistiko; obdelav te izvorno ljudske balade naštejemo malo manj kot petdeset, a Simonovićeve se navezuje na Prešernovo in Cankarjevo interpretacijo: lepa Vida kot samostojna, pogumna ženska, ki odide drugam, a tam hrepeni po vrnitvi domov. Simonovićeve zgornji citat nadaljuje takole: “Prilagajala sem se, iz leta v leto odlašala vračanje, delala, a ničesar tako, kakor če bi bilo res tisto, kar sem hotela.” Motivika hrepenenja je torej očitna; Simonovićeve pa jo razširi na način, ki je za termin “ženska pisava” morda nekoliko presenetljiv: to hrepenenje je dvojno, je hrepenenje po vrnitvi domov in je hkrati hrepenenje po moškem, ki je zdoma.

Poglejmo tudi zasnovo knjige: esej, ki knjigo razdeli v dvoje enakih polovic, je esej o smrti moža Veseljka. Da sploh ne omenjam nešteti omemb Vitomila Zupana, ki so večkrat postavljene v erotičen kontekst, pri čemer je Simonovićeve zelo spretna. “Ženska pisava”, ki je danes nezaželen termin, je torej dobila pisateljico, ki na svet gleda tudi skozi prizmo moškega, kjer ta ne projicira popačene slike s stereotipnimi predstavami in liki, ampak čisto, jasno podobo pisateljičinega *animusa*. Če je namreč “moška pisava” zakrivila številne *femme fatale*, cankarjanske matere in druge neslanosti, je “ženska pisava” kriva za prav toliko moških “prascev”. Pisanje Ifigenije Simonović transcendirata takšne delitve in

pokaže, da so prav toliko smiselne, kot bi bilo smiselno nalivna peresa deliti na ženski in moški spol. Zato predlagam, da se njenega pisanja ne banalizira več s takšnimi oznakami in da se kakšno njeno prihodnjo knjigo počasti s primerno spremno besedo, ki ne bo melodramatična hvalnica Ifigeniji Simonović, ampak razmislek o njenih literarnih kvalitetah, ki jih ni malo.